

geschiedenis en staatsinrichting CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examiner. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examiner past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examiner ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 61 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- De vakinhoudelijke argumenten waarvan sprake is in de algemene regel 3.3 moeten voor het vak geschiedenis en staatsinrichting afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijk verantwoorde publicaties.
- Indien in een antwoord 'voorbeeld van een juist antwoord' staat, bevat het antwoord **voorbeelden** van juiste antwoorden. Het is **geen** opsomming van alle denkbare juiste antwoorden.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Staatsinrichting van Nederland

1 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de koning bang was dat (als hij geen toestemming zou geven voor de grondwetswijziging) de revoluties in het buitenland/het opkomende liberalisme zouden/zou overslaan naar Nederland.

2 maximumscore 2

- omschrijving 3 1
- omschrijving 5 1

3 A

4 maximumscore 2

Zin 1: om eigen verenigingen op te richten
Zin 2: algemeen mannenkiesrecht
Zin 3: bijzondere scholen

- indien drie antwoorden juist 2
- indien twee antwoorden juist 1
- indien minder dan twee antwoorden juist 0

5 A

6 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de tekening gemaakt is na 1919, omdat vrouwen pas in dat jaar het actief kiesrecht kregen / pas daarna (in 1922) voor het eerst zelf mochten stemmen / vrouwen vóór 1919 niet mochten stemmen/geen actief kiesrecht hadden.

Opmerking

Alleen als na een juiste keuze een juiste verklaring volgt, mag 1 scorepunt worden toegekend.

7 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- maatschappelijk verschijnsel: verzuiling (of een omschrijving daarvan) 1
- onderdeel van de bron: de blokken zijn verschillend / horen elk in de eigen blokkendoos / de socialistische blokken passen niet in de christelijke blokkendoos 1

Vraag	Antwoord	Scores

8 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het voor katholieken mogelijk werd zelf een eigen wetenschappelijke opleiding op katholieke grondslag aan te bieden/te volgen / zelf hun eigen toekomstige katholieke leiders/kader op te leiden (katholieken waren dus niet meer achtergesteld).

9 B

10 maximumscore 2

- bewering 1 1
- bewering 3 1

11 B

12 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het (in de Nederlandse rechtsstaat) vastgelegd is dat een rechter tot een onafhankelijk oordeel kan komen / de rechterlijke macht en de uitvoerende macht (in de Nederlandse rechtsstaat) gescheiden zijn / een verdachte pas schuldig verklaard wordt als de rechter dat in het vonnis heeft aangegeven.

13 B

14 maximumscore 3

Onderdeel 1 is opgenomen in de negentiende eeuw.
 Onderdeel 2 is opgenomen in de twintigste eeuw.
 Onderdeel 3 is opgenomen in de twintigste eeuw.
 Onderdeel 4 is opgenomen in de negentiende eeuw.
 Onderdeel 5 is opgenomen in de twintigste eeuw.

- indien vijf antwoorden juist 3
- indien vier antwoorden juist 2
- indien drie of twee antwoorden juist 1
- indien minder dan twee antwoorden juist 0

Historisch overzicht vanaf 1900

15 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het Britse leger (door de vele militaire slachtoffers) elke vrijwilliger kon gebruiken/nodig had (om tegen Duitsland te vechten).

Vraag	Antwoord	Scores

16 maximumscore 2

Tekst 1 hoort bij f (= vluchtelingen).
 Tekst 2 hoort bij d (= mobilisatie).
 Tekst 3 hoort bij b (= distributie).
 Tekst 4 hoort bij c (= handelsbelemmeringen).

indien vier antwoorden juist 2
 indien drie of twee antwoorden juist 1
 indien minder dan twee antwoorden juist 0

17 B

18 maximumscore 2

Uit het antwoord moet aan de hand van twee verschillende kenmerken (bijvoorbeeld: er was geen vrijheid van meningsuiting) blijken, dat het om een staat ging die bijna volledige controle had op het dagelijkse leven van mensen.

per juist kenmerk 1

19 maximumscore 3

	1900-1918	1918-1935
Duitsland	5	3
Nederland	1	2
Rusland/de Sovjetunie	4	6

indien zes antwoorden juist 3
 indien vijf of vier antwoorden juist 2
 indien drie of twee antwoorden juist 1
 indien minder dan twee antwoorden juist 0

20 A

21 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- Hitler wilde niet bij de huldiging zijn, omdat Owens zwart was / geen Duitser/een Amerikaan was 1
- Dat paste niet bij de politieke ideeën van de nazi's, omdat de nazi's een rassenleer kenden / vonden dat Duitsland het beste land was / nationalistisch waren 1

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 1

Eerst 3, dan 2, vervolgens 4 en ten slotte 1.

Opmerking

Er is maar één juiste volgorde.

23 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de foto gemaakt is vóór de Duitse bezetting van Nederland, want toen waren er nog vrije verkiezingen mogelijk / tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er geen (vrije) verkiezingen meer (en was er geen aanleiding voor NSB'ers om verkiezingsaffiches op te hangen).

Opmerking

Alleen als na een juiste keuze een juiste verklaring volgt, mag 1 scorepunt worden toegekend.

24 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende combinaties):

- **Droom:** Hitler wil de baas zijn over de wereld.
Onderdeel: Hitler houdt de aardbol tussen zijn benen vast / Hitler zit op de troon (met vóór hem belangrijke landen die voor hem moeten buigen).
- **Droom:** Hitler wil dat het nationaal-socialisme overal prominent aanwezig is.
Onderdeel: overal zijn hakenkruizen getekend (zoals op de troon, op de waaier en op de aardbol).
- **Droom:** Hitler wil Groot-Brittannië en de Verenigde Staten (aan zijn wil) onderwerpen.
Onderdeel: twee personen die Groot-Brittannië en de Verenigde Staten voorstellen zijn geketend / smeken om genade.
- **Droom:** Hitler wil de niet-ariërs uit de weg ruimen/uitschakelen.
Onderdeel: de niet-ariërs worden afgebeeld als een vloerkleed / dierenkleed.

per juiste combinatie van droom en onderdeel

1

Opmerking

Alleen voor een combinatie van een juiste droom met een bijbehorend juist onderdeel van de tekening, mag 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
25	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken: • Churchill was vóór 1941 een politieke tegenstander van Stalin, omdat hij een felle tegenstander was van het stalinisme/communisme/dictatuur/ondemocratische systeem • Churchill ging vanaf juni 1941 tóch met Stalin samenwerken, omdat Churchill en Stalin een gemeenschappelijke vijand hadden gekregen (na de aanval van Duitsland op de Sovjetunie in 1941) / het fascisme/nationaal-socialisme een grotere vijand bleek dan het stalinisme/communisme / Groot-Britannië de strijd niet alleen kon winnen	1 1
26	maximumscore 2 Bij aanplakbiljet 1 hoort begrip c (= tewerkstelling). Bij aanplakbiljet 2 hoort begrip a (= collaboratie). Bij aanplakbiljet 3 hoort begrip d (= verzet). indien drie antwoorden juist indien twee antwoorden juist indien minder dan twee antwoorden juist	2 1 0
27	B	
28	maximumscore 1 Uit het antwoord moet blijken dat Japan Indonesië bezet/veroverd had/het bestuur overgenomen had / het Nederlandse bestuur verdreven/afgezet had (en vervangen door een Japans/Indonesisch bestuur).	

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- betrouwbaar, omdat (één van de volgende): 1
 - in de documentaire gebruik gemaakt wordt van ooggetuigen(verslagen) / mensen die de slag hebben meegemaakt.
 - in de documentaire gebruikgemaakt wordt van ooggetuigen(verslagen) uit meerdere landen / zowel 'winnaars als verliezers'.
 - de 50 ooggetuigenverslagen (uit een totaal van 250) representatief genoemd mogen worden.
- niet betrouwbaar, omdat (één van de volgende): 1
 - ooggetuigen het 'verhaal' mooier of slechter kunnen maken dan het in werkelijk is geweest / zich (waarschijnlijk) niet alles meer goed kunnen herinneren / elkaar kunnen tegenspreken.
 - in de documentaire een selectie gemaakt wordt van ooggetuigen(verslagen) / niet alle 250 ooggetuigen(verslagen) worden gebruikt.
 - een documentaire gemaakt wordt door iemand die dit altijd 'gekleurd'/vanuit een bepaalde visie zal doen / een documentaire altijd een interpretatie is van wat er gebeurd is.
 - er een lange tijd zit tussen de gebeurtenis en de opgetekende herinnering.

30 A

31 B

32 maximumscore 2

- Bij het Westen hoort: het Vrijheidsbeeld / grote/dure auto / de Amerikaanse vlag / de Amerikaanse president (Kennedy) / massa enthousiaste mensen 1
- Bij het Oostblok hoort: galg / zweep / gevangenis / (verantwoordelijk voor de bouw van) de Muur / een Oost-Europese leider (Ulbricht / Lenin) 1

33 D

34 maximumscore 1

Oost-Duitsland wordt aangegeven met de letter B.

Dat is te zien aan het IJzeren Gordijn / het prikkeldraad / de mijnenvelden / de wachttorens dat/die op Oost-Duits grondgebied ligt/liggen.

Opmerking

Alleen als na de letter 'B' een juist onderdeel van de bron volgt, mag 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

35 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het om het Camp Davidakkoord (1978) gaat.

36 maximumscore 1

De fout is dat pas na het ontstaan van de staat Israël (voor de eerste keer) de vraag over de rechtmatige eigenaar gesteld wordt; het moet zijn dat deze vraag/kwestie al veel eerder/langer voor problemen heeft gezorgd in dit gebied.

Opmerking

Alleen als na het noemen van de fout een juiste verbetering volgt, mag 1 scorepunt worden toegekend.

37 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- aanwezigheid tot 1991 (één van de volgende): 1
 - Oost-Duitsland (de DDR) hoorde (tot 1990) bij het (door de Sovjetunie gedomineerde) Warschaupact/was een satellietstaat
 - ter verdediging bij/om in te zetten in een mogelijk conflict met het Westen
 - om binnenlands verzet de kop in te drukken
- vertrek vanaf 1991 (één van de volgende): 1
 - de Duitse eenwording (van 1990)
 - het uiteenvallen van het Warschaupact
 - het wegvallen van de (militaire) steun van de Sovjetunie
 - de ineenstorting/het einde van de Sovjetunie / het einde van Oost Duitsland (de DDR)/de Koude Oorlog

38 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tussen 1945-1965 is er sprake van een wapenwedloop / toename van kernwapens (van zowel de Verenigde Staten als de Sovjetunie).
Verklaring: dat is een gevolg van de Koude Oorlog / spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie 1
- Tussen 1985-2000 is er sprake van vermindering van de kernwapens (van de Verenigde Staten en de Sovjetunie).
Verklaring: dat is een gevolg van de beëindiging van de Koude Oorlog / de verbeterde betrekkingen/de wapenonderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie 1

Opmerking

Alleen als na het noemen van een juiste ontwikkeling een juiste verklaring volgt, mag 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

39 maximumscore 2

Bij a hoort 2 (= voert het Europese beleid uit).

Bij b hoort 1 (= neemt de besluiten over Europees beleid).

Bij c hoort 3 (= wordt gekozen door burgers uit de Europese Unie).

indien drie antwoorden juist

2

indien twee antwoorden juist

1

indien minder dan twee antwoorden juist

0

40 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- argument bij Anja's mening: de advertentie sluit aan bij de ideeën van de Tweede Feministische Golf / stimuleert het buitenshuis werken van de vrouw / laat een vrouw zien die economisch zelfstandig/zelfbewust is
- argument bij Jokes mening: het rollenpatroon is niet veranderd (de man is kostwinnaar/de 'werkende man' en de vrouw is huisvrouw) / de vrouw wordt nog steeds verantwoordelijk gehouden voor het huishouden/zorgt voor de extra inkomsten

1

1

41 maximumscore 1

Eerst 3, dan 2, vervolgens 4 en ten slotte 1.

Opmerking

Er is maar één juiste volgorde.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 naar: P. Oud, Honderd Jaren, Hoofdzaken der Nederlandsche staatkundige geschiedenis 1840-1940, Assen 1967, pag.101.
- bron 2 <http://www.geheugenvannederland.nl>
- bron 3 A. van Voorst, Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen, Amsterdam 1998, pag. 25.
- bron 4 A. de Gooyer, Het beeld der vad'ren, Baarn 1964, pag. 234.
- bron 5 eigen beheer Cito/CvE.

- bron 6 tekst 1 naar: Historisch Nieuwsblad, november 2007, nr. 9, pag. 19.
 tekst 2 naar: <http://www.wereldoorlog1418.nl/ooggetuigen-eerste-wereldoorlog/bake-regiment-huzaren.html>
 tekst 3 naar: <http://www.wereldoorlog1418.nl/distributie-rantsoenering/index.html#024>
 tekst 4 naar: <http://www.wereldoorlog1418.nl/nederlandse-ogen/index.html>
- bron 7 afb. 1 tot en met 4: Der Spiegel, Special Geschichte Hitlers Machtergreifung, 2008, nr. 1, pag. 111, 28, 12 en 1.
- bron 8 Historisch Nieuwsblad, mei 2007, nr. 4, pag. 34.
- bron 9 naar: M. Bryant, World War II in cartoons, Londen 2005, pag. 47.
- bron 10 naar: <http://www.geheugenvannederland.nl/>
- bron 11 naar: Bosatlas van de wereldgeschiedenis, 2e editie, Groningen 1997, kaart 30A.
- bron 12 naar: <http://geschiedenis.vpro.nl/artikelen/5424591/> (aldaar: www.nrc.nl/W2/Lab/HAL5/redjava.html)
- bron 13 <http://www.ena.lu>, cartoon uit: Deutsche Zeitung 26 juni 1963 (ontleend aan: BARTHOLY, Georg. Aufs Korn genommen, Das Jahr 1963 in der Karikatur der Deutschen Zeitung. Köln: Deutsche Zeitung, 1963, pag. 29).
- bron 14 naar: www.ena.lu/speech-nikita-khrushchev-cuban-crisis-23-1963-020005179.html
- bron 15 naar: Bundesministerium für gesamtdeutsche Fragen, Mitten in Deutschland, mitten im 20. Jahrhundert. Die Zonegrenze, Bonn/Berlin 1965, 2e druk 1967, binnenkant omslag.
- bron 16 naar: J. Knigge, Historisch Perspectief, Wereldgeschiedenis van de 20e eeuw, Boek II, 1945-heden, Barneveld 1986, pag. 191.
- bron 17 bewerkt door Cito/CvE.
- bron 18 Spiegel Special Geschichte Der Kalte Krieg, 2008, nr. 3, pag. 17.
- bron 19 <http://www.atomicarchive.com/Almanac/Stockpiles.html>
- bron 20 naar: Margriet nr. 40, 4 oktober 1974, pag. 12.
- bron 21 afb. 1: Historisch Nieuwsblad, maart 2009, nr. 2, pag. 23.
 afb. 2: Historisch Nieuwsblad, mei 2008, nr. 4. pag. 18.
 afb. 3: J. Berger e.a., 14-18. De Eerste Wereldoorlog, deel 4, Amsterdam 1975/1976, pag. 729.
 afb. 4: De Stentor, 27 juni 2009.